

Протоереј проф. д-р Ацо ГИРЕВСКИ
УПОТРЕБАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО ЦРКВАТА
(2008 - Година на Македонскиот јазик)¹

Македонската православна црква и нејзините институции, отсекогаш биле инволвирани во носење важни одлуки за создавање и градење на новата држава, па во таа смисла, македонското православно свештенство поддржано од своето паство, со право може да се каже дека има значаен придонес за општиот прогрес во нашата држава.

Во моево предавање ќе се обидам да укажам на доследноста на домородното македонско свештенство во чување, негување, развивање и промовирање на македонскиот јазик во тешките времиња (на окупација и војни) и денес во едно демократско и слободно општество.

Кога зборуваме за историјата на Македонскиот народ, не можеме да ја ставиме настрана историјата на Македонската православна црква, од проста причина што тие меѓусебно се испреплетуваат. Истото би можело да се каже и за македонскиот говорен (дијалектичен) и македонскиот литературен јазик. Општопозната вистина е дека современиот македонски јазик е производ од централните македонски говорни подрачја. А темелот е старословенскиот јазик, односно староцрковниот, поправо речено старомакедонскиот јазик од околината на Солун.

Македонскиот јазик се развивал и се усовршувал најмногу, условно кажано, преку црковните заедници, бидејќи училиштата биле или при храмовите или при манастирите. Додека, пак, носители на развојот на јазикот во Црквата било месното свештенство, учителите (свештениците често биле и учители) и монасите, некои од нив со високо црковно достоинство. Тоа е време пред и помеѓу двете светски војни. По ослободувањето од туѓите поробувачи сликата на јазичен план во државата се менува. Настапува време кога јазикот ќе биде кодифициран со свој правопис (1945). Оттогаш наваму главната улога околу развојот и промоцијата на нашиот јазикот ќе ја превземат просветните институции и специјализираните институти на чело со МАНУ. Меѓутоа, по возобновувањето на Македонската православна црква со свои домородни архиереји, свештеници и монаси, народното свештенство и натаму останува еден од промоторите на македонскиот јазик сред својот народ во земјата и особено во дијаспората. Ја имав таа можност, при заедничките сослужувања со Архиепископот Стефан да чујам како во своите беседи силно апелираше да се сочува и негува современиот македонски јазик, патриотска грижа што ја негуваа и неговите преходници, архиепископите Михаил и Гаврил. Една од монографиите за архиепископот Гаврил носи наслов “Чист македонски збор и во нашите црковни проповеди” (1995).

¹ Предавањето се одржа на Јавна трибина при Православниот богословски факултет во Скопје во организација на Програмско-организациониот одбор за манифестацијата **2008 - Година на македонскиот јазик** во соработка со Православниот богословски факултет и Институтот за македонски јазик од Скопје, на 9 декември 2008.

Кога го истакнуваме прашањето за македонскиот јазик денес, приказната мора да ја започнеме многу порано или барем еден век порано уште кога архимандритот Партенија Зографски беше рекол: “Учи напред книга на свои-от иазик, после ако имаш време и на други иазици!”. Или нешто подоцна во почетокот на 20-от век кога големиот родољубец Крсте Петков Мисирков го кажал истото, само со други зборови. Имено, тој силно се залагал за обнова на Охридската архиепископија (како Македонска православна црква), оти единствено само таа, според него, би можела да ги обедини македонците; заедно интелегенцијата и народот, за да се изборат во македонските парохии и нивните црковно-училишни општини да се учи и во храмовите да се служи и проповеда мајчиниот македонски јазик. Овие две длабоки мисли на овие великани, во нивно време иако само пророчки, подоцна станаа реалност, благодарение на тој ист народ и секако на духот и упорноста на домородното македонско свештенство.

Употребата на македонски јазик од македонските-свештеници имало значаен одраз за луѓето. Тоа, не само што делувало охрабрувачки, туку ги поттикнувало Македонците на одржување на мајчиниот јазик. Влијанието што свештеникот го имал врз своите парохијани, покрај христијанскиот дух, имало сила на хранење и одржување духот на националната самобитност. Национално-патриотски задоевите, и во тој дух воспитани свештениците - македонци, вешто ја ползувале предноста што им ја давала функцијата. Секојдневното комуницирање со парохијаните, поединечно и заеднички, никој не можел докрај да го контролира. Еве еден податок: Во тоа “невреме” во Велес кај свештеникот Ѓорѓи Милошев (подоцнежен архиепископ Гаврил), којшто скришум го преведувал Евангелието на македонски јазик, дошле свештеникот Цветко Крстевски од Прилеп (подоцна архиепископ Ангелариј) и свештеникот Методи Гогов од Штип (подоцна архиепископ Михаил), активно вклучени во борбата за ослободување на Македонија, и откако зеле од преведените црковни формулари што ги преведувал о. Милошев, се упатиле кон штабот во Горно Врановци без да бидат забележани. Успехот бил видлив најмногу кога свештениците вршеле индивидуални посети, односно црковни треби по домовите на своите парохијани, водосвети, крштевки, венчавки, погребенија. Во таквите пригоди македонските свештеници се служеле исклучиво со македонскиот јазик. Мајчиниот македонски збор и јазик свештениците го употребувале и во своите беседи. А, да се слушне мајчиниот јазик од амвонот на македонските храмови, тоа било поттик за парохијаните. Ним многу им значел зборот и мислата слушаната од своите пастири особено кога тие се изречени од Божјите храмови. Свештениците за употребата на народниот македонскиот говор, во времето на војна и окупација, се засолнувале зад пастирско-мисионерската работа. Се повикувале на Христовото и на апостолското учење, за распространување и одржување на христијанството (Матеј 28, 19-20, Марко 16,15). А, народниот, разбирлив јазик секогаш бил најдоброто средство за успешна мисионерско-пастирска дејност. Светиот апостол Павле - првиот распространувач на Евангелието во Македонија, беше рекол: “Во црквата повеќе сакам да кажам пет збора разбирливи, за

да поучам и други, отколку илјадници зборови на непознат јазик” (1. Кор 14,19).

Сфаќајќи го значењето на јазикот и просветата воопшто, посебно во Црквата, Иницијативниот одбор за возобновување на Православната црква во Македонија, уште на Третото заседание на Пленумот од 24 октомври 1945 година, прашањето за просветата и јазикот го поставил на дневен ред. И тогаш било одлучено при ИО да се формира Просветен оддел, со задача да развива црковно-просветна дејност во Македонската црква: да се започне со печатење на календар и разни книги со религиозно-морална содржина. Било одлучено да се организира издавање Црковен глас на македонски јазик, како службен орган на ИО, а истиот да биде во надлежност на Просветниот оддел. Како претплатници биле задолжени: црковните одбори, манастирите и парохиските свештеници. Оценувајќи ги тешкотиите во која се наоѓала општествената заедница (Федерална Македонија) поради недостаток од учени кадри, ИО се согласил свештениците да можат да бидат назначувани за учители во своите места на службавање, доколку тоа не им пречело во парохиската работа (Пленум од 19.06.1945). И кога по ослободувањето на Македонија биле формирани гимназиски училишта, ги раководеле дипломирани теолози.

За нормално одвивање на административните и други работи, ИО, исто така, преземал активности, како на пример: преводи и печатење на бухгалтерски и други вредносни книги, потоа црковни таксени марки, изготвување на штембили и печати, со соодветна содржина на македонски јазик, како на пример: “Македонска православна црква, храм (името) и место” и друго. Паралелно со преземените мерки за воведување македонски јазик во администрацијата и печатењето потребна црковна литература на народен јазик, ИО (на седницата од 19.06.1945 годна) започнал со прибирање на сите туѓински вредносни книги, марки и друга литература затечени при црквите и манастирите и нивна замена со македонска содржина и современ јазик.

Со возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква, Синодот забрзано се заложил за употреба на македонскиот јазик во богослужбите и во црковната администрација, озаконувајќи го на тој начин македонскиот јазик во Уставот на МПЦ (Член 5). Веднаш потоа се започнало со преводот на потребните богослужбени книги на современ македонски јазик, како на пример: евангелието, апостолот, псалмите, служебникот, требникот како и разни молитвеници. Се преведе, постниот триод, а се продолжи со преводот на цветниот триод. А час покоро ќе ги имаме во превод и минеите, коишто се дванаесет тома (колку и месеците во годината). Архиепископијата, на пример, и епархиите Дебарско-кичевската и Повардарската многу успешно ја развија својата пастирско-мисионерска издавачка дејност. На современ македонски јазик се преведе мошне значајната светоотечка патристичко-аскетска литература, препознатлива под името Добротољубие.

Македонската православна црква денес ја има во превод Библијата наречена уште и Свето писмо, како најзначајна црковно-богословска книга². Со преводот на Библијата на современ македонски јазик, нашите верници можат не само да го разбираат Словото Божјо, туку и да го практикуваат во живот. Имено, со воведувањето на современиот македонски јазик во богослужението, тоа преходно скаменето, недоволно разбирливо поради застареноста на јазикот, одеднаш стана јасно, разбирливо, постана живо.

Со преводот на Библијата на современ македонски литературен јазик се даде можност преку вероучение да се постигне проверка на знаењето, продлабочување, вежбање и прифаќање на стекнатите знаења од Библијата.

За овие, еве скоро дваесеттина години како се отпечати првото целосно Свето писмо - Библијата (1990), има мошне видливи знаци дека верата ниту е опиум, ниту скаменета, а ниту мртва, како што некои сакаат да мислат, туку е жива сила која потполно и легитимно го претставува духот Христов во постојанен подем и континуитет од древната до современата Црква. И што е многу битно, Црквата веќе многу лесно може да одржува врска со младите генерации и тоа на нивниот современ јазик.

Овој современ превод на Светото писмо не само што придонесе за ширењето на набожноста меѓу мирјанството, туку во исто време послужи како темелен документ за развитокот на македонскиот книжевен јазик.

Дотолку повеќе што со преводот на Библијата се даде убедлив доказ дека македонскиот јазик е мелозвучен, молитвен, кршлив, разигрив и дека на него можат да се пренесат и посложени до мистички би рекол мисли, погледи, формулации што се среќаваат во библиските текстови.

Со оглед на тоа што првиот превод на Библијата на современ македонски литературен јазик опфаќа период од цели 50 години на постоење на кодифициран јазик кај нас, Библијата станува една добра платформа за натамошниот развој и уовршување на македонскиот јазик. И уште една причина, од многу други, а тоа е дека овој превод претставува основа за сите натамошни ревизии на Библијата. Впрочем тоа се гледа и при првото ревидирано издание на Македонската Библија (2006).

² Исклучителниот проект "Преводот на Библијата на современ македонски јазик" несомнено му припаѓа на архиепископот Гаврил како негово животно дело и негов препознатлив код, меѓутоа заслужуваат посебна пофалба, чест и уважение и неговите блиски соработници: архиепископот Михаил за превод на девтероканонските книги, и професорите Трајан Митревски и Борис Бошкоски за редакцијата на целосниот превод на Библијата на современ македонски јазик. Ова е општопознато сознание кое во себе го носам не само како истражувач, туку и како современик на овој мошне значаен историски проект. Вршејќи промоција на Светото писмо (Библијата), навистина беа именувани лица кои не учествувале во преведувањето, но изгледа само и само неоправдано да се намали и негира вистинскиот преведувач, што не оди во прилог на вистината. Ја користам оваа прилика да посочам на секој еден добронамерен истражувач, вистината самиот да ја провери преку оригиналната преписка во врска со македонскиот превод на Библијата (145 документи), која за прв пат се отпечати во прилог на мојава книга *Македонскиот превод на Библијата*, во издание на Богословскиот факултет "Свети Климент Охридски" во Скопје, 2004.

А сега да ви предочам еден многу важен момент. Со воведување на Библијата во практиката, особено во богослужението, Македонската православна црква воедно се определи за јазикот на Библијата, и тоа е сосема оправдан избор. Зашто, Православната црква употребува многу јазици во своето богослужение (грчки, словенски, англиски, македонски), но сепак нејзиниот основен јазик е литургискиот јазик, односно библискиот богослужбен јазик. Тоа е јазикот на Светото писмо, јазикот на Библијата. За да се разбере литургијата, на пример, не е доволно само да се преведе на некој од “разбирливите” јазици па и на македонски јазик. За да се разбере литургијата треба да се знаат нејзините библиски симболи и содржини, т.е. сликите, метафората, рефрените, со еден збор еден цел систем на зборови земени посредно и непосредно од Библијата.

Ете затоа се јави потреба за нормирање на македонски библиски јазик. Со ова прашање се зафати прво Редакторската синодска комисија уште при преводот на Библијата на современ македонски јазик. Потоа, на овој проблем му посветија големо внимание комисиите кои работеа на преводот на богослужбените книги, и конечно, со ова прашање се занимаваше и МАНУ во соработка со Богословскиот факултет во Скопје, преку работата на македонската терминологија, конкретно на терминологијата од областа на теологијата (1999). Тоа претставува потрага кон усогласување на црковно-административната, проповедно-богослужбената, преводната и друг вид на црковна терминологија, процес кој што продолжува. Во тоа име и ние денес дискутираме.

Aco GIREVSKI, archpriest
THE USAGE OF THE MACEDONIAN LANGUAGE IN THE CHURCH
(2008 – Year of the Macedonian Language)
(Summary)

In my lecture I made an attempt to point out the consistence of the aboriginal Macedonian priesthood in guarding, nurturing, developing and promoting the Macedonian language in times of difficulties (of occupation and njars) and today in a democratic and free society.

I also pointed out the fact that njhen nje talk about the history of the Macedonian people, nje cannot put aside the history of the Macedonian Orthodox Church, the simple cause of njhich is being entnjined together. The same could be said about the Macedonian living language (dialect) and the Macedonian literary language. The truth, that the contemporary Macedonian language is the product of the central Macedonian living language areas. And the foundation is the Old Slavonic language, respectively the Old Church, i.e. the Old Macedonian from the surroundings of Thessalonica.

I indicated the truth that the Macedonian language developed and perfected mostly trough the church communities, because the schools njere located at the temples or at the monasteries. The carriers of the development of the language in the Church njere the priesthood, the teachers (priests njere often teachers) and the monks, some of them njith a high church dignity. That is the time before and betnjeen the First and the Second Njorld Njar.

The linguistic picture changes after the emancipation of the foreign oppressors of the country. A time njhen the language njould be codified njith its orthography supervened. From then on the main role of developing and promoting our language njas taken over by the educational institutions and specialized institutes headed by the Macedonian Academy of Arts and Science.

Honjever, after the renenjal of the Macedonian Orthodox Church njith its bishops, priests and monks, the priesthood continues to be one of the promoters of the Macedonian language among its people in the country and in the diaspora.

Key words:

Macedonian Orthodox Church, priests in the role of guardians, nurtures and promoters of the Macedonian language in the country and in the diaspora.

Литература:

Борис Бошкоски, *Православната црква во Македонија во минатото и денес*, Скопје, 1990.

Доне Илиевски, *Македонското православно свештенство во борба за национална и црковна слобода*, Скопје, 1987.

Ацо Александар Гиревски, *Македонскиот превод на Библијата*, Скопје, 2004.

_____, *Монографија - Негово блаженство архиепископот Гаврил, трет по ред во обновената охридска архиепископија*, Скопје, 1994;

_____, *Чист македонски збор и во нашите црковни проповеди*, Скопје, 1995;

_____, „Улогата на Македонскиот јазик во светите богослужби и црковните проповеди“, *Зборник Образованието и воспитанието на македонското иселеништво*, Меѓународен научно-стручен собир во организација на Друштво, наука и уметност - Битола, Битола, 1995, 279-289.

Михаил, архиепископ, *Нашето свето православие*, Скопје, 1996.

Славко Димевски, *Историја на МПЦ*, Скопје, 1989.

Устав на МПЦ, 1995.